

Till Länsstyrelsen i Halland halland@lansstyrelsen.se

Remiss gällande Översyn av bevarandeplan för Natura 2000 området

Högvadsån SE0510115 Dnr 511-2850-2025

Bakgrund

Bevarandeplanen innehåller viktig information som skall användas som underlag vid samråd och tillståndsprövningar av verksamheter och åtgärder som kan påverka Natura 2000-området. Planen innehåller viktiga förslag till förbättringar jämfört med nuvarande förhållanden. Bevarandet av Högvadsåns naturvärden har också stora brister vilket orsakat att Ätranlaxens överlevnad har försämrats de senaste åren vilket strider mot gällande EU-lagstiftning. Ätråns ålförvaltning lever inte upp till kraven i gällande svensk och internationell miljölagstiftning.

Sammanfattning

Fördjupade beskrivningar av bevarandemål finns bl.a. i länsstyrelsens bilaga 2. Nedan **citerade** och listade förslag kommer att stärka Högvadsåns ekologiska status och vara positiva för att bevara N-2000 områdets naturvärden varför de **välkomnas och tillstyrks**:

- De hydrologiska förhållandena i vattendraget och den långsiktiga förekomsten av livsmiljöer inom Natura 2000-området får inte försämrats över tid genom mänsklig påverkan genom **korttidsreglering och torrläggning** av sträckor
- Vattenföringen i ån ska vara så naturlig som möjligt och **ån får aldrig torrläggas helt. Korttidsreglering får inte förekomma**
- Det ska finnas **fria vandringsvägar** för djur, växter och organiskt material inom Högvadsåns huvudfåra och till anslutande vattensystem
- Vattenkvaliteten ska vara god med en låg näringshalt, låg förekomst av fina partiklar och utan försurningspåverkan och miljögifter.
- Oorganiskt aluminium inte ska överstiga 30 g/l och att pH inte ska understiga 6,2 (HaV 2020:19).
- Flodpärlmusslans värdarter behöver fria vandringsvägar inom Högvadsån samt inom vattendraget och de biflöden som utgör flodpärlmusslans ursprungliga utbredningsområden.
- Populationen av lax inom Natura 2000-området får inte minska över tid och antalet individer bör öka.
- Det ska inte förekomma främmande sjukdomar som kan påverka laxen negativt.
- Enligt Länsstyrelsens bedömning motsvarar detta som lägst god status för parametern *konnektivitet i uppströms och nedströms riktning* och den biologiska kvalitetsfaktorn fisk. Detta gäller i vattenförekomsterna från havet till Högvadsån och mellan avrinningsområdets bestånd av flodpärlmussla.

Dessa bevarandemål är utformade som en önskelista där **ansvaret för utförande i tid och rum saknas liksom vem som är aktörer**. Dessutom saknas en **värdering** av dessa stora naturresurser och ekosystemtjänster som Högvadsån producerar när det gäller livsmedelsberedskap, socioekonomiska värden, hälsoaspekter, turistvärde, landsbygdsutveckling, biologiska skyddsvärden mm. Miljömålet skall jämföras med energimålet där det senare är väl utrett ekonomiskt och där endast 2,3 % får tas i anspråk nationellt och 6% på Ätråns HARO-nivå. Hur stor andel av naturresursen som får tas i anspråk för exploatering saknas liksom en värdering av densamma. Detta strider mot såväl nationell som internationell lagstiftning.

1. Juridisk status

Många länder i hela världen (Nya Zeeland, Indien, Columbia) har gett älvar och vattendrag en egen juridisk status.(entity). Sverige är i detta avseende ett uland. Älvar som Ätran o Högvadsån med internationellt skyddsvärde SCI blir lättvindigt exploaterade. **Ätrons juridiska status bör därför förbättras inför kommande omprövning.** Detta bör omnämnas i bevarandeplanen. (se internationalrivers.org)

2. Strategier för åtgärder i vattenkraften

Energimyndigheten och Havs- och Vattenmyndigheten har tagit fram en prioritering hur man skall väga Energimål mot Miljömål för att få fram åtgärder. "Strategier för åtgärder i vattenkraften – avvägning mellan energimål och miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag". 2014:14. Strategin redovisar att Ätran har liten betydelse för att Sverige skall nå miljömålen. Denna slutsats bygger på helt felaktiga grundförutsättningar. Energimyndigheten klassar Ätran med Högvadsån i grupp 4 och motiverar: *"Avseende miljökvalitetsmålet har dessa ett **lägre värde** eftersom det förekommer flera andra miljöproblem såsom försurning och övergödning"*.

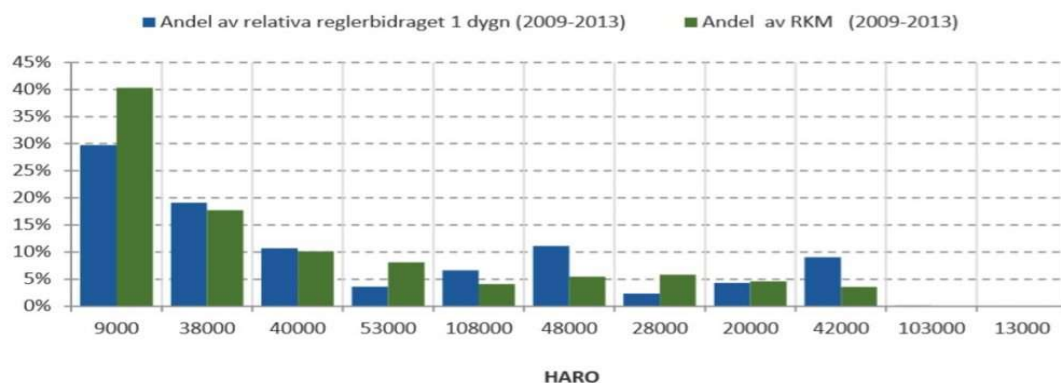
Saken är den att Ätran med Högvadsån är klassad som en internationell **indexälv** för förekomsten av Atlantlax i ett europeiskt perspektiv. Ätran har Sveriges enskilt största produktion av vildlax. Ätrons genetiskt unika laxstam har använts för restaurering av Lagans och Nissans utrotade laxstammar. Ätranlaxen har även använts för att återskapa laxälv i Danmark (Gudenå) och Tyskland (Elbe, Rehn). Ätrons huvudfåra kommer från kalkrika områden och har höga pH-värden i hela sin sträckning från källa till hav. Eventuellt försurade biflöden kalkas. Övergödning med höga fosforvärden är ett förhållandevis litet problem för Ätran där endast några få mindre biflöden ligger på gränsen till övergödning. Analysen att Ätran har ett högt antal vandringshinder är däremot korrekt. Av ca 130 vandringshinder i Ätran utgörs ett drygt trettio av vattenkraftverk. Ätrons värde för energisystemet är dock mycket obetydligt vilket Energimyndighetens egen analys visar. Ätrons andel av reglerbidraget och värde för elsystemet är så obetydligt att det inte syns i figur 15 i myndighetens redovisning. (ER 2016:11). HARO Ätran är (103 000).

3. Med beaktande av dessa fakta menar vi att nulägesbeskrivningen av Ätrons och Högvadsåns klassning bygger på felaktiga förutsättningar och är i stort behov av revidering med en högre värdering av miljömålen.

Vattenkraftens reglerbidrag och värde för elsystemet Rapport från Energimyndigheten, Svenska kraftnät och Havs- och vattenmyndigheten

ER 2016:11

Figur 15: Andel av det relativa reglerbidraget (1 dygn) och andel av volym på reglerkraftmarknaden fördelat per HARO

4. Tillsyn

Nedanstående text är hämtad från kap 9 i handläggarstödet **"Rimlig egenkontroll vattenkraft"**, Miljösamverkan Sverige 2021-11-26. Titel: Uppföljning av tillsynskampanj Egenkontrolltillsyn på vattenkraftverk Datum: 2023-08-31 Huvudmän: Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Jordbruksverket samt Havs- och vattenmyndigheten Webbplats: www.miljosamverkansverige.se

"Egenkontrollen är generellt bristfällig vid landets vattenkraftverk. Samtidigt bedriver länsstyrelserna inte så mycket tillsyn och den tillsyn som bedrivs är inte enhetlig. För en bedömning av verksamhetens påverkan på parametern konnektivitet behöver man undersöka fiskfaunan i relation till den historiska fiskfaunan och huruvida förekommande fiskarters vandringsbehov uppfylls, trots att verksamheten finns. Ifall ett vattenkraftverk saknar en fungerande nedströmspassage kan man som verksamhetsutövare behöva undersöka eller uppskatta turbindödligheten för vissa relevanta fiskarter för att få kunskap om hur verksamheten påverkar miljön. Som verksamhetsutövare behöver man redogöra för omfattningen av korttidsreglering och eventuell nolltappning i vattendraget i de fall man tillämpar det. Vilka perioder och hur långa perioder med korttidsreglering och nolltappning förekommer förbi eller genom anläggningen ska dokumenteras".

Länsstyrelsen skall snarast återta tillsynen och kräva egentillsyn så att data insamlas som kan ligga till grund för en adekvat miljöprövning av verksamheten i kommande NAP. Verksamhetsutövarna skall dokumentera all förekomst av död fisk.

5. Kalkningsåtgärder

Länsstyrelsen skall, med hänvisning till försämringsdirektivet, restaureringsdirektivet och ålförordningen, ansöka till EU om omkalning av de sjöar i länet som tidigare erhållit EU-bidrag för kalkningsåtgärder i Falkenbergs kommun. Länsstyrelsen skall hos EU med hänvisning till restaureringsdirektivet och ålförordningen ansöka om kalkning av försurade okalkade vatten såväl inom som utom Ätrons HARO. Utebliven kalkning försvårar/omöjliggör genomförandet av bevarandeplaner.

6. Nolltappning

Ödgårdets och Strömma kraftverk i Högvadsån tillämpar nolltappning. Lia kraftverk utgör ett partiellt vandringshinder. Produktionen av smolt påverkas mycket negativt mellan Älvsered och Ullared vilket har en betydande påverkan på N2000 området. Laxen når ej sina forna lekområden vid Mjöbäck. Länsstyrelsen svarar 2020-09-02 på förfrågan att man lagt ned tillsynen av vattenkraftens påverkan i Ätran och Högvadsån i väntan på NAP prövningen. Dnr. 535-8579-19. **Länsstyrelsen har erlagt en "lösensumma" för dammen vid Lia och bör snarast tillse att fria vandringsvägar tillskapas förbi dammen.**

7. Habitat

Kartor saknas som visar nuvarande och tidigare laxhabitat med förlorad konnektivitet samt nuvarande och tidigare laxhabitat påverkade av nolltappning, korttidsreglering och överdämning. Denna nulägesinformation är mycket viktig, vid en miljöprövning av vattenkraften i NAP eftersom det belyser om det finns en betydande miljöpåverkan på N2000. **Länsstyrelsen skall komplettera bevarandeplanerna med denna information.**

8. Älplan Ätran

Älplanen §2 sägs befria verksamhetsutövarna från skyldigheten att hålla fria vandringsvägar för ål. **Länsstyrelsen skall undersöka om detta är förenligt med gällande vattendomar. Länsstyrelsen skall verka för fria vandringsvägar till ålens alla tidigare habitat och uppväxtområden. Ålen utgjorde fordom 50% av sjöarnas fiskbiomassa. Utestängning av ålen har drastiskt ändrat**

ekosystemens funktion. Ätlan saknar enligt vår mening gällande myndighetsbeslut och saknar därför juridisk grund.

9. N2000

N2000 området sträcker sig från Falkenberg till Ätrafors samt i Högvadsån från Ätrafors till Lia. **Påverkansområdet är betydligt större och omfattar minst laxens och havsvandrande arters forna utbredningsområde. Det omfattar även Högvadsån uppströms Lia (även Mjöback) samt hela Ätlan in i Västra Götaland. Dessa områden är fullt möjliga att restaurera som reproduktionsområden för lax, havsöring och nejonögon. Länsstyrelsen bör tydligt redovisa laxens och ålens forna utbredningsområde och utöka N2000 till Älvsered.**

10. Kulturmiljö

Mest beskrivet är kraftverksbyggnader och dammar vilka tillkommit i sen tid. Men naturen, bosättningar på bronsåldern, notfiskeri, ålfiskeri och laxfiskeri mm. har ett stort kulturhistoriskt värde. Det kan återskapas om den hållbara naturresursen bevaras. Ex Ålfiskeri i Kärnebygd. Flugfiskeri och laxfiskeri i Falkenberg. Länsstyrelsen behöver komplettera med naturliga kulturvärden.

11. Indexälv

Ätlan med Högvadsån är s.k. indexälvar för Atlantlax. Lekvandrande lax och smolt dokumenteras för Högvadsån. Endast lekvandrande lax dokumenteras för Ätlan medan dokumentation av utvandrande smolt saknas för Ätlan. **Vid Nydala har bedrivits viktig dokumentation av fiskvandring (bl.a. lax, havsöring, ål) sedan 1954. Detta är en av Europas mest betydelsefulla dokumentationsserier i en Index älv. Viktigt att miljöprövningen beaktar detta. Länsstyrelsen skall tillse att även smoltutvandringen från Ätlan huvudfåra dokumenteras.**

12. Laxhabitat i Ätlan

Ätlan vattenråd ÄVR (2021) uppger 21 ha, Länsstyrelsen (2009) 41 ha och SLU(2022) till ICES 54,9 ha uppväxtområden/laxhabitat i Ätlan. **Länsstyrelsen behöver utreda och klart ange omfattningen av nuvarande och tidigare laxhabitat i Ätlan med biflöden. Detta är helt nödvändigt för en väl fungerande bevarandeplan. Länsstyrelsen behöver också utreda och klart ange produktionen av laxsmolt på dessa habitat.**

13. Värde av vandringsfiskeri

Beredskapsvärde, livsmedelsvärde, socioekonomiskt värde, kulturhistoriskt värde, sportfiskevärde, ekologiskt värde och skyddsvärde, är bara några av vandringsfiskeris värden. **Finsk lag Finlex 614/2019 fastställer värdet av en ål till 3510€ och en lax till 7510€. En bevarandeplan som inte beskriver naturresursens värde är en värdelös bevarandeplan. Länsstyrelsen skall därför i bevarandeplanen sammanställa befintliga data på det ekonomiska värdet av att bevara vandringsfiskeri i Ätlan och Högvadsån.**

Slutkommentar: Forskare anställs för miljonbelopp för att utreda laxens och ålens status. Forskare visar att endast 0,02 % av det akut hotade ålbeståndet och mindre än 5 % av Atlantlaxen återstår. Samhället satsar miljarder på restaurering.

Vi måste lyssna till dessa forskare och addera viktig nulägesinformation och övrig information till bevarandeplanerna så att domstolarna får ett korrekt utgångsläge för miljöprövningen av vattenkraften. Endast då kan domstolen göra sitt jobb och bidra till att Ätlan återfår förlorad konnektivitet, förlorade habitat och förlorad produktion av värdefull fisk.

Ingemar Alenäs
Ekologkonsult